

ARTIKEL IN DAGBLAD VAN HET NOORDEN dd. 4 februari 2022

De hoorcolleges kritisch denken van 'complotprofessor' Andringa: academische vrijheid of gewoon klinkklare onzin? Dit zijn de spelregels voor wetenschappers en docenten

Docent Tjeerd Andringa van het University College Groningen noemt zijn lesmethode 'onorthodox'. Hoe ver mogen wetenschappers eigenlijk gaan in de uitoefening van hun vak? Wat zijn de spelregels?

Mannus van der Laan

Een onafhankelijke commissie gaat onderzoeken of de colleges van Tjeerd Andringa het daglicht kunnen verdragen. De in opspraak geraakte docent van het University College Groningen, dat onderdeel is van de RUG, wordt er door zijn studenten van beschuldigd dat hij hun complottheorieën heeft opgedrongen. Ook vindt iemand dat zijn lessen 'onveilig' zijn.

Het roept de vraag op hoeveel ruimte wetenschappers is vergund binnen hun werkveld. Te pas en te onpas valt de term 'academische vrijheid'. Dat is kort gezegd de vrijheid van wetenschappers om naar eigen believen onderzoek te verrichten zonder belemmeringen van buitenaf. Maar dat begrip heeft volgens Klaas van Berkel, emeritus hoogleraar geschiedenis aan de RUG die er een boek over heeft geschreven, weinig met Andringa te maken. „In zijn geval draait het niet om academische vrijheid maar om wetenschappelijke integriteit.”

Waar wetenschappers zich aan moeten houden is vastgelegd in een Gedragscode Wetenschapsbeoefening van De Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten (VSNU). Mensen die promoveren, zoals bijna alle wetenschappers, committeren zich daaraan. Wie de normen aan zijn laars lapt, kan er op worden aangesproken. Van Berkel: „Er staan een aantal regels in waar de colleges van Andringa haaks op staan. Dan hebben we het onder meer over betrouwbaarheid en het gelijkwaardig behandelen van argumenten. Een docent mag zich naar de student toe evenmin beroepen op zijn gezag, in de zin van 'ik weet het, dus neem het maar van mij aan'.”

Aan wetenschap worden eisen gesteld, zegt ook hoogleraar wetenschapsfilosofie Jan-Willem Romeijn (RUG). Wetenschap moet 'empirisch toetsbaar' zijn. „Je kan niet zomaar in het wilde weg iets verzinnen. Het is de heilige plicht van de wetenschapper om zijn beweringen te onderbouwen met empirisch bewijs. Het moet controleerbaar zijn. Daar zijn allerlei regels en criteria voor.”

Geen wetenschapper is volslagen objectief. Hij bekijkt de wereld per definitie door zijn eigen bril, ook al is hij zich daarvan niet bewust. Romeijn: „Het is niet mogelijk en ook onnodig om wetenschap te vrijwaren van waarden. Zo worden er keuzes gemaakt over wat we wel en niet onderzoeken. Dat weerspiegelt wat we belangrijk vinden. Dat betekent niet dat alle wetenschap politiek gekleurd is.”

Wel heeft bijna iedere wetenschapper een politieke voorkeur. Van Berkel. „De een is wat meer uitgesproken, de ander terughoudend. De een heeft vrij radicale opvattingen, de ander zit keurig in het midden; dan valt het niet op, terwijl het net zo goed een politiek standpunt is. Het gaat erom dat je als wetenschapper alle kanten van de zaak probeert te belichten.”

Er moeten geen ‘rare aannames’ tussen zitten, zoals bij veel complottheorieën het geval is. „In de trant van: je ziet het niet, dus is het verborgen gehouden. Dan houdt elke argumentatie op. Dat is hetzelfde als het inroepen van Here God, maar dat is al sinds de 17de eeuw geen gangbaar argument meer.”

Een wetenschapper mag zich volgens Romeijn niet laten leiden door zijn persoonlijke kijk op het onderwerp. Zijn vooronderstellingen moet hij kenbaar maken, zodat iedereen weet waar hij staat. „Hij moet er rekening mee houden dat zijn vooronderstellingen niet juist blijken te zijn. Ook negatieve onderzoeksresultaten moet hij publiceren. Ook mislukkingen moet hij laten zien.”

De wetenschap heeft behoefte aan mensen die buiten de lijntjes kleuren, maar niet aan charlatans, stelt Romeijn. „Het is mooi dat wetenschappers een gekke hypothese opperen. Mooi, zeg ik dan: onderzoek dat maar. Het is iets heel anders wanneer mensen de logicaregels aan hun laars lappen. Dat is erg, want dan zitten ze te morrelen aan het denken zelf.”

Romeijn kan zich geen volledig oordeel vormen over de werkwijze van Andringa. Een vak over kritisch denken past in zijn ogen zeker binnen de muren van de universiteit. „Wetenschap is altijd bezig om kritisch naar zijn eigen uitgangspunten te kijken. Iedere student moeten we dat bijbrengen. Maar dan moet dat wel gedoceerd worden door iemand die terzake kundig is.”

Van Berkel: „Zeggen dat het allemaal niet deugt en jouw alternatieve feiten veel belangrijk zijn, is niet een standpunt dat ik onder kritisch denken schaar. In de alternatieve hoek staat kritiek vaak gelijk aan ‘we zijn overal tegen’, maar dat is natuurlijk niet waarom het gaat.”

Op basis van wat hij erover heeft gelezen en gehoord, heeft Romeijn het sterke vermoeden dat Andringa onprofessioneel met zijn studenten is omgegaan. „De relatie tussen een docent en een student is vergelijkbaar met die tussen een arts en een patiënt of een architect en een opdrachtgever. Dat is een professionele relatie, waarbij de een autoriteit heeft en de ander niet. Het geeft geen pas om een persoonlijke sfeer te creëren.”

Iemand met een normaal ontwikkeld geweten voelt aan waar de grenzen liggen, meent Romeijn. „Je moet op een gewetensvolle manier doceren. Dat moet je niet vermengen met wat je zelf allemaal vindt als je in bed aan een complottheorie denkt. Dan ben je bezig om je macht te misbruiken.”